

RAQS DARSLARIDA INTERFAOL TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Saitov Xabibulla Akbarovich

*O‘zDXA Urganch filiali “O‘zbek raqsini
o‘rganish uslubiyoti” fani o‘qituvchisi*

Annotatsiya: maqolada bugungi kunda ilg‘or pedagogik texnologiyalarning raqs darslari jarayonlariga tatbiq etish haqida ma‘lumotlar beriladi. Shuningdek, “O‘zbek raqs” fani bo‘yicha o‘tkaziladigan dars jarayonida interfaol texnologiyalardan foydalanishning ijobiy samarasi atroflicha yoritib beriladi.

Kalit so‘zlar: ta‘lim, interfaol metod, dars mashg‘uloti, raqs san‘ati, ijrochi, mahorat.

Аннотация: в статье представлена информация о применении современных педагогических технологий в процессах уроков танцев сегодня. Также будет подробно объяснен положительный эффект от использования интерактивных технологий во время урока по предмету «Узбекский танец».

Ключевые слова: образование, интерактивный метод, урок обучения, танцевальное искусство, исполнитель, мастерство.

Abstract: the article provides information on the application of modern pedagogical technologies to the processes of dance lessons today. Also, the positive effect of using interactive technologies during the lesson on the subject of "Uzbek dance" will be explained in detail.

Key words: education, interactive method, lesson training, dance art, performer, skill.

So‘nggi yillarda pedagogika faniga, ta‘lim tizimiga shiddat bilan kirib kelayotgan yangi pedagogik texnologiyalar, innovatsiyalar, yangi-yangi pedagogik-psixologik tushunchalar, interfaol metodlarni ta‘lim beruvchilar tomonidan o‘zlashtirilib va qo‘llanib borilishi, ta‘lim mazmunini tubdan o‘zgartirib yubordi desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Ma‘lumki, har qanday texnologiya ta‘limning yangi mazmunini shakllantiruvchi ta‘lim tamoyillariga asoslanadi va ta‘lim oluvchi shaxsni tarbiyalash, unda mehnat va muayyan yo‘nalishlarda kasbiy ko‘nikmalarni hosil qilishga yo‘naltiriladi. Ta‘lim jarayonining faol subyektlari o‘qituvchi va talabalar bo‘lib, ularning hamkorlikdagi faoliyatlari muayyan mavzu (o‘zbek milliy raqslari) bo‘yicha kam kuch va vaqt sarflangan holda nazariy va amaliy bilimlarni chuqur o‘zlashtirish imkonini yaratadi. O‘qituvchining faol, samarali faoliyat ko‘rsatishiga yo‘naltirilgan badiiy xoreografik ta‘lim jarayonining metodik ishlanmasidan farqli ravishda, badiiy, ijodiy ta‘limning pedagogik texnologiyasi o‘quvchilarga qaratiladi, shuningdek,

ularning shaxsiy va o‘qituvchi bilan birgalikdagi faoliyatini hisobga olgan holda muayyan ijodiy asarni o‘zlashtirishga sharoit bilan bir qatorda, ta’lim-tarbiyasi butun mashg‘ulot davomida o‘quvchilarning faolligi va qiziquvchanligini muntazam ravishda rivojlantirib borish maqsadini ko‘zda tutadi. Masalan, biror milliy raqsni o‘zlashtirish davomida barcha to‘plangan axborotlarni o‘quvchiga taqdim etadi.

Bugungi Zamon o‘qituvchisi dars jarayonida “aktyor” emas, aksincha “rejissyor” bo‘lishi kerakligini anglashi lozim. U o‘z o‘quvchi-talabalarini fanga ijodkorlik nuqtayi nazari bilan qarashlarini tashkil qilishi, ularda izlanuvchanlik xususiyatlarini shakllantirishi va albatta, yangi pedagogik texnologiya usullaridan foydalangan holda darsni tashkil etishi kerak bo‘ladi. Buning uchun esa u bir necha yangicha ta’lim usullarini yaxshi bilishi kerak.

Bugungi kunda bir qator mamlakatlarda o‘quvchilarning o‘quv va ijodiy faolliklarini oshiruvchi hamda ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi interfaol metodlarni qo‘llash borasida katta tajriba to‘plangan bo‘lib, ushbu tajriba asoslarini tashkil etuvchi metodlar mavjud.

Quyida ta’lim amaliyotida foydalanilayotgan interfaol metodlardan bir nechtasining mohiyati va ulardan foydalanish borasida so‘z yuritamiz:

Interfaol uslubda dars jarayoni tashkil etilganda:

– o‘quvchining o‘zaro faolligi oshadi, hamkorlik, ijodkorlikda ishlash ko‘nikmalari shakllanadi;

– o‘quv, reja, dastur, darslik, standart, me’yor, qo‘llanmalar, mavzu mazmuni bilan ishlash malakalari shakllanadi;

– ta’lim mazmunini, ma’ruzasini mustaqil mutolaa qilish, ishlash, o‘zlashtirish kundalik shaxsiy ishlariga aylanadi;

– o‘quvchi erkin fikr bildirish, o‘z fikrini himoya qilish, isbotlay olish, tasdiqlay olishga odatlanadi;

– eng muhimi, o‘quv jarayonida didaktik motivlar vujudga keladi. Ya’ni o‘quvchining ehtiyoji, xohish-istagi qondiriladi. O‘qish-o‘rganish jarayonida uning manfaatdorligi oshadi. Bu holat o‘quvchini o‘quv maqsadlariga erishishda yuqori bosqichga ko‘taradi. O‘qitish mazmunini yaxshi o‘zlashtirishga olib keladi. O‘z vaqtida o‘qituvchi va o‘quvchilar orasida ta’limiy aloqalar o‘rnatiladi. O‘qitish usullari badiiy xoreografik ta’lim jarayonida turli xil ko‘rinishlarda kechadi.

O‘quv jarayonida o‘quv ehtiyojini qondirish bilan birgalikda yuqori motivatsiyaga ega bo‘ladi. O‘quvchilarda o‘zaro axborot berish, olish, qayta ishlash orqali o‘quv materiali yaxshi o‘zlashtiriladi.

Talabada o‘zaro muloqotga kirishish, fikr bildirish, fikr almashinish ko‘nikmalari shakllanadi. O‘quv jarayonida – o‘quvchining o‘z-o‘ziga baho berishi, tanqidiy qarashi rivojlanadi. O‘quvchi uchun dars qiziqarli va mazmunli o‘qitilayotgan fanga aylanadi,

o‘qish jarayoniga ijodiy va mustaqil yondashishga harakat qiladi va har bir daqiqani g‘animat deb biladi. Muhimi ularda:

- o‘quv mehnatiga o‘zida xohish-istak uyg‘ota olishga;
- har qanday vaziyatda faollik ko‘rsata olishga;
- ayniqsa, hozirgi tezkor axborot manbalaridan unumli foydalana olishga ko‘nikmalari shakllanadi. Shuning uchun ham hozirgi kunda o‘quvchining o‘z-o‘zini rivojlantirish texnologiyasini yaratish pedagogika va didaktika fanlari oldida o‘z yechimini kutayotgan dolzarb muammolardandir.

Badiiy-xoreografik ta‘lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning amaliy asoslari, pedagogik jarayonni loyihalash texnologiyasining umumiy mohiyati, interfaol darslarda o‘quvchilarning bilim olish faoliyatlarini tashkil etish yo‘llari, interfaol metodlar va ulardan badiiy-xoreografik ta‘lim jarayonida foydalanish tajribalari keng yoritib berilgan.

Jamoa ishining yo‘nalishi, o‘ziga xos vazifalari o‘qitish metodikasi va usullarini tanlash, har bir jamoaning o‘quvchilarining shaxsiy tarkibi va tayyorgarligini belgilashni, ishlarni tartibga solishni belgilaydi.

Raqs o‘qituvchisi uchun eng katta qiyinchilik yangi kelgan bolalar bilan ishdur. Ular tezda charchab, ishlashda juda ko‘p xatolar qilishadi, tezda qilgan ishlarini unutishadi. Tarbiya jarayonida yaxshi natijalarga erishish uchun o‘qituvchi darsni qiziqarli qilish va o‘quvchilar e‘tiborini jalb qilish uchun quydagi usullardan foydalanishi kerak.

O‘yin kulgi bilan qiziqarli, lekin zarur bo‘lgan holda, jiddiy o‘rganish o‘rtasida to‘g‘ri muvozanatni topish kerak.

Raqs ta‘limining samaradorligini oshirishning asosiy yo‘llarini ko‘rib chiqamiz.

1. Mashqlar kontentda (ritmik mashqlar, orientatsiya uchun topshiriqlar, trening mashqlari, raqslarni qayta tayyorlash va takrorlash) va ishlatilgan usullarning xilma-xilligi bilan ajralib turishi kerak. Bu savol va javoblar shaklida kichik suhbat bo‘lishi, musiqa tinglashi va uni mustaqil tahlil qilishi, o‘qituvchini tushuntirishi va o‘qitishi, takrorlangan harakatlar, raqslarni tomosha qilish mumkin.

2. Takrorlashda monotoniyadan, zerikishdan, taniqli harakatni qaytarishdan yiroq bo‘lib, yangi raqs elementini joriy qilishdan, yangi talablar qo‘yishni, yangi vazifalarni qo‘yishni talab qilish kerak.

3. O‘quvchi tomonidan bajarilishi kerak bo‘lgan har qanday topshiriq unga tayyorgarlik darajasiga mos kelishi kerak.

4. Barcha ta‘lim jarayoni bilim va ko‘nikmalarning ongli ravishda egallashiga asoslangan bo‘lishi kerak. Bu o‘rganishga qiziqish uyg‘otadi, xotirani oshiradi.

5. Mashqlar tartib bilan o‘tishi kerak, uzoq vaqt harakat qilmaydi, raqsqa tushish, biror bir harakatni uzoq vaqt tushuntiradi, hamma narsani birdaniga o‘rgatishga yo‘l qo‘ymaslik

6. Darsda siz ishlab chiqilgan barcha ko‘nikmalarni mustahkamlashingiz kerak, takrorlangan harakatlar va raqamlarni takrorlashingiz, o‘zingizning ustozingizni to‘liq aniqlamasligingiz kerak.

Yangi raqsni o‘rganishdan avval, o‘qituvchi raqs haqidagi ba’zi ma’lumotlarni taqdim etadi. Agar nom to‘liq aniq bo‘lmasa, unda nomini tushuntirishi mumkin (masalan, Polonez- so‘zning kelib chiqishi, raqsning paydo bo‘lishi va h.k.) Keyin o‘qituvchi raqsning umumiy ta’rifini beradi - uning tashqi ko‘rinishi haqida gapiradi, musiqa va xoreografiyaning o‘ziga xos xususiyatlarini qayd etadi. Agar raqs xalq raqsining elementlariga asoslansa, u bu xalqlarning raqslarining xarakterli xususiyatlari haqida gapiradi; agar raqs qadimgi guruhga tegishli bo‘lsa, unda u qachon paydo bo‘lganligi, o‘sha yillarning ijro etilishi va etiketi va hokazo haqida ma’lumot beradi. Bu ma’lumotlarni taqdim etishda fotosuratlarini o‘qish, prezintatsiya qilib berish kabi interfaol usullardan, tarqatma materiallardan aynan raqs ijrosi aks etgan surat, rasm, internet ma’lumotlar, ularni proektor orqali taqdim etish, video roliklar orqali ma’lumot berish mumkin.

Fotosuratni o‘qish

O‘tkazish usuli:

Mashqdan oldin o‘qituvchi o‘zi tanlab olgan mavzu bo‘yicha fotosuratlarini, rasmlarni tayyorlaydi. Rasmni flipchart qog‘ozining o‘rtasiga yopishtirib qo‘yish lozim. O‘qituvchi talabalarni 5-6 kishilik guruhlariga ajratadi. Har bir guruhga oldindan tayyorlab qo‘yilgan o‘rtasiga rasm yopishtirilgan flipchart qog‘ozi va har bir ishtirokchiga markerlarni beradi.

O‘qituvchi topshiriqni tushuntiradi: guruhga berilgan ushbu fotosuratlar, rasmlar to‘plamini sukunat saqlab o‘rganib chiqish kerak va guruhning har bir ishtirokchisi uni qiziqtirib qolgan rasm-fotosurat qismidan marker yordamida strelka chizadi va flipchartda uning nomini yozadi. Har bir ishtirokchi tomonidan rasmlar, fotosuratlar qismlarini belgilash va ulardan strelka chizish soni cheklanmaydi. O‘qituvchi ushbu topshiriqni bajarishga sarflanadigan vaqtni belgilaydi.

Har bir qatnashuvchi o‘z ishining birinchi bosqichini tamomlaganidan so‘ng, o‘qituvchi ulardan o‘z guruhlarida barcha qismlar nomlarini o‘qib eshittirishni taklif qiladi. So‘ng ishtirokchilar flipchartda nomlari yozilgan qismlarni hisobga olgan holda, rasmni, fotosuratni muhokama qiladilar, o‘z fikrlarini bildiradilar, rasm/fotosurat syujetini o‘rganib chiqadilar. O‘qituvchi ushbu topshiriqni bajarishga sarflanadigan vaqtni belgilaydi.

Har bir guruh bajargan ishlarining taqdimoti o‘tkaziladi. Boshqa guruhlar ishtirokchilari aniqlashtiruvchi savollarini berishlari mumkin.

O‘tkazilgan mashqning muhokamasi tashkil etiladi.

Afzalliklari.

Mashq kuzatuvchanlikni rivojlantiradi, aloqa bog‘lash va muloqot yuritish ko‘nikmalarini shakllantiradi, ijodiy fikrlashni hamda o‘quvchilar nutqini rivojlantiradi.

Musiqqa tinglash va uni tahlil qilish. Keyin siz raqs musiqasini tinglash, uning xarakterini, tempini, musiqiy hajmini, ritmik naqshini aniqlashga, strukturani (musiqiy jumlaning qismlarini, iboralarni) aniqlashni taklif qilasiz.

Keyingi bosqich raqs elementlarini, raqs harakatlarini o‘rganadi. Harakatlarni, tortishishlarni, o‘tirishlarni, chizmalarni o‘rganishdan boshlayotganda o‘qituvchi ularni tushuntiradi va ko‘rsatadi, keyin o‘sha mashg‘ulotlarni talaba-yoshlar takrorlaydi. Ushbu uslub an‘anaviy bo‘lib, treningda keng qo‘llaniladi. Talabalarni va yangi qabul qilinganlar bilan harakatlarni o‘rganishda yaxshi natijalarga erishish uchun o‘quvchining harakatlarni o‘qituvchining o‘zi tushuntirishi va namoyish bilan birgalikda takrorlashini nazorat qilishi lozim.

Bu o‘qituvchiga xatolarni, tez-tez bajaradigan harakatlarni o‘z vaqtida tuzatib beradigan qismlarga e‘tibor berishga imkon beradi. Va o‘quvchilar harakatning tuzilishini yaxshiroq tushunish, uni muskulli his qilish, uni tezroq eslash imkoniga ega. Mashqlar jarayoni odatda musiqa bilan birga bo‘ladi yoki o‘qituvchining sanash orqali tempni belgilashi hisobidan amalga oshiriladi.

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, bo‘lajak raqs o‘qituvchilari shaxsni tarbiyalash va rivojlantirishning muhim elementlari sirasiga o‘quvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash, ular tomonidan pedagogik axloq me‘yorlarining puxta o‘zlashtirilishiga erishish hamda ularning o‘z pedagogik qiyofalarini takomillashtirish alohida o‘rin egallaydi. Bu yo‘nalishda ta‘lim olayotgan talabaning individual psixologik xususiyatlarini inobatga olish ham muhim sanaladi. O‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi, pedagogik mahorati hamda ma‘naviy-ahloqiy fazilatlariga ega bo‘lishida oliy ta‘lim muassasasi asosiy zamin vazifasini o‘taydi. Shu qatorda baletmeysterlarning shu fazilatlar ega bo‘lishida O‘zbekiston davlat xoreografiya akademiyasi hamda uning Urganch filialining mahoratli professor o‘qituvchilarining xissasi katta. Mahorat sirlarining ilmiy hamda amaliy negizi ularda o‘z vaqtida shakllantirilmasa, uni oliy o‘quv yurtidan keyingi ish faoliyatida kashf etish har doim ham o‘z-o‘zidan barpo bo‘lavermaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Avdeyeva L.A. O‘zbek Milliy raqsi tarixidan. – Toshkent: Mukarrama Turgunboeva nomidagi “O‘zbekraqs” milliy raqs birlashmasi, 2001 y.
2. Muxamedova O. O‘zbek raqsini sahnalashtirish amaliyoti. – Toshkent 2020.
3. Sayfullaeva D., Kazakbaeva Z. O‘zbek raqs san‘ati tarixi va raqs sahnalashtirish sirlari. – Toshkent: “Voriz nashriyoti”, 2006y.
4. R. Dosmetova N. Abraykulova Raqs darslik –T.: “Barkamol fayz media”, 2017. –B. 160.
5. Abraykulova N. Raqs jamoasi bilan ishlash uslubiyoti. – T.: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 2003 y